

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Denis Kurbus

**Vloga zasebnega vojaškega podjetja MPRI v
vojni na Hrvaškem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Denis Kurbus

mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

somentor: asist. dr. Erik Kopač

**Vloga zasebnega vojaškega podjetja MPRI v
vojni na Hrvaškem**

diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Vloga zasebnega vojaškega podjetja MPRI v vojni na Hrvaškem

Za sodobno varnostno okolje so značilni nepredvidljivi dogodki, hitre spremembe, krize in grožnje varnosti. Ogrožajočih pojavov je v današnjem varnostnem okolju vse več, kar bi lahko označili kot novo paradigmo ogrožanja sodobne varnosti. Vse to zahteva iskanje in razvijanje novejših načinov zadovoljevanja potreb po varnosti.

Nacionalna država ni več glavni protagonist v vojaških zadevah in prav tako ne edini porok varnosti svojih državljanov. Vloge države pri proizvodnji ali zagotavljanju varnostnih storitev so sedaj prevzele transnacionalne korporacije, katere se ukvarjajo z zasebno vojaško-varnostno dejavnostjo. Dejavnosti teh korporacij obsegajo od bojne aktivnosti in bojne podpore, urjenja, oskrbe z orožjem, logistične podpore, varovanja oseb in premoženja ter tehničnega varovanja, pa vse do zbiranja obveščevalnih podatkov, preprečevanja kriminalitete in protiterorističnega delovanja. Prednost takšnih podjetij je učinkovitost, prilagodljivost, fleksibilnost in večja sposobnost odzivanja na spremembe v okolju.

Pred dobrim desetletjem in pol je sosednja država Hrvaška najela eno izmed takšnih podjetij za urjenje svojih enot v vojni proti Srbom. Naloga mojega diplomskega dela bo poiskati, kakšen vpliv je imelo to podjetje na samo vojno in na njen razplet.

Ključne besede: zasebno vojaško-varnostno podjetje, varnost, military professional resources inc.

The role of private military firm MPRI in the war in Croatia

Contemporary security environment is characterized by unpredictable events such as rapid changes, crisis and security threats. Threatening phenomena is increasingly present in today's security environment. We could describe this as a new paradigm of modern security threats. All these require finding and developing new ways of meeting security needs. The nation state is no longer the main protagonist in military matters, nor is the sole guarantor of the safety of its citizens. State's role in the production or provision of security services is now undertaken by transnational corporations, which deal with a private military-security business. The activities of these corporations are ranged from combat and combat support operations, training, supplies, arms, logistical support, protection of persons and property, and technical security, through to intelligence, crime prevention and anti-terrorist operation. The advantages of such companies are efficiency, adaptability, flexibility and greater ability to respond to environmental changes.

The neighboring country Croatia took out one of these companies to train their units in the war against the Serbs a decade and a half ago. The task of my thesis will be to find what was the effect of this company on the war and its outcome.

Key words: private military and security company, security, tenant.

KAZALO

KAZALO	4
1 UVOD	5
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČEN OKVIR	6
2.1 PREDMET PREUČEVANJA.....	6
2.2 CILJI	6
2.3 HIPOTEZA.....	6
2.4 METODOLOGIJA IN ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA	7
2.5 TEMELJNI POJMI	7
3. VLOGA MPRI V VOJNI NA HRVAŠKEM	16
3.1 OPERACIJA NEVIHTA IN REZULTAT DELOVANJA MPRI	18
4 SKLEP	24
5 LITERATURA.....	27

1 UVOD

Za sodobno varnostno okolje, v katerem trenutno živimo, so značilni predvsem nepredvidljivi dogodki, hitre spremembe, krize in grožnje varnosti. Ogrožajočih pojavov je v današnjem varnostnem okolju vse več, vedno večja pa je tudi njihova medsebojna povezanost in transnacionalnost (Prezelj 2007, 7). To bi lahko imenovali *nova paradigma ogrožanja sodobne varnosti*, s katero se srečujemo in prav ta nova paradigma je pospešila iskanje novih načinov zadovoljevanja potreb po varnosti. Tako se je v zadnjem desetletju in pol tradicionalna vloga državnih vojaških in varnostnih organov znebila obveznosti v korist zasebnih vojaško-varnostnih podjetij.

Zavedati se namreč moramo, da »nacionalna država ni več glavni protagonist v vojaških zadevah in prav tako ne edini porok varnosti svojih državljanov ter z njo povezanimi dejavnostmi, kajti to vlogo vse bolj prevzemajo subjekti iz zasebnega sektorja« (Svete 2005, 25).

Lahko bi dejali, da je pojav in nepričakovan porast zasebnih vojaških in varnostnih agencij nedvomno eden najbolj znamenitih v razvoju nacionalnih in mednarodnih varnostnih načrtov v zadnjih treh desetletjih (Andrew 2008, 1). Gre za nekakšno privatizacijo varnosti. V bistvu gre za zmanjšanje vloge države pri proizvodnji ali zagotavljanju varnostnih storitev. To vlogo so sedaj prevzele transnacionalne korporacije, ki se ukvarjajo z zasebno vojaško-varnostno dejavnostjo in zagotavljajo varnostne storitve na različnih področjih.

Zasebne vojaško-varnostne agencije nudijo kopico tržnih ponudb, vključujoč vojaško silo, ki je dolgo veljala kot domena nacionalnih obrambnih sil in drugih varnostnih struktur. Zaradi tega prihaja do situacije, da zasebne vojaško-varnostne agencije prihajajo v konflikt z normami, ki so že dolgo v naši podzavesti. Monopol nad silo in vojaška organizacija kot takšna sta vedno in samo pripadali državi (Andrew 2008, 1).

Delovanje zasebne vojaško-varnostne agencije smo lahko v bližnji preteklosti opazovali tudi v naši neposredni bližini. Na koncu prejšnjega stoletja, v času vojn na Balkanu, je bilo na območju vojne prisotno tudi ameriško podjetje, ki se ukvarja z omenjeno dejavnostjo. Le-to je s svojo prisotnostjo in delovanjem vplivalo na potek vojne.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČEN OKVIR

2.1 PREDMET PREUČEVANJA

Predmet preučevanja moje diplomske naloge je razlaga možnosti vpliva delovanja zasebnega vojaško varnostnega podjetja MPRI v vojni na Hrvaškem. S tem primerom bom poskušal razjasniti, ali lahko imajo podjetja iz zasebnega sektorja, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem varnosti, vpliv na stvari, ki so še do pred nekaj desetletji bila v popolni domeni države. Zasnova dela se začne s splošno predstavitvijo osrednjih pojmov, ki so pomembni za predmet preučevanja teme diplomskega dela. Nato sledi soočenje mnenj različnih strokovnjakov o vplivu samega podjetja na izid vojne. Problem se pojavi predvsem pri zaupnosti podatkov, kar iskanju odgovora na zastavljeno vprašanje dodaja še dodaten čar. Z analizo vseh podatkov za in proti bom poskušal podati objektivno mnenje o vplivu zasebnega vojaško-varnostnega podjetja na preučevano vojno.

2.2 CILJI

Kot glavni cilj v svojem diplomskem delu sem si zastavil predstavitev vloge zasebnega vojaškega podjetja MPRI v vojni na Hrvaškem, ki bi kot primer lahko pokazala vpliv zasebnih vojaško-varnostnih podjetij na zagotavljanje varnostne komponente države v današnjem času. Namen pisanja te teme je kratka predstavitev vojne na Hrvaškem, ki je označena za največjo vojno v Evropi po 2. svetovni vojni. S predstavitvijo zasebnega vojaškega podjetja MPRI kot takšnega, namena in razlogov za delovanja v vojni na Hrvaškem ter natančnejše analize posledic, ki jih je delovanje le-tega prineslo na potek dogodkov v vojni sami, bom poskušal prikazati in natančneje razložiti pomen in vpliv takšnega delovanja na ravnovesje sil v konfliktu.

2.3 HIPOTEZA

Zasebna vojaško-varnostna podjetja lahko s svojim svetovanjem prispevajo k uspešni izvedbi bojnih operacij posameznih nacionalnih oboroženih sil. To dokazuje vloga MPRI pri izvedbi operacije hrvaških oboroženih sil Nevihta leta 1995.

2.4 METODOLOGIJA IN ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Pisanje diplomskega dela bo na začetku temeljilo na metodi zbiranja in pregledovanja virov. Iz vseh dostopnih virov (knjig, člankov in elektronskih virov) želim zajeti vse bistvene značilnosti zasebnih vojaško-varnostnih podjetij na sploh in MPRI kot osrednje obravnavane v tej diplomski nalogi.

Nadalje mi bo metoda analize in interpretacije sekundarnih virov pomagala dobiti vse potrebne informacije o dogajanju na Balkanu v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, kar mi bo izhodiščna točka za podajo sklepa na koncu naloge. Zanima me namreč natančnejša analiza posledic, ki jih je imelo delovanje zasebnega vojaškega podjetja MPRI v vojni na Hrvaškem.

S pomočjo zgodovinsko razvojne analize bom poskušal zajeti vse podatke in predstaviti glavne značilnosti konflikta na Hrvaškem, kar bo dalo celotni zgodbi zaključeno podobo.

Po uvodu v temo diplomske naloge sledi opredelitev metodološko-hipotetičnega okvirja, kjer so zapisani cilji naloge, hipoteza, uporabljene metode ter razlaga nekaterih pojmov. V tem poglavju je opisana zgodovina in razvoj zasebnih vojaško-varnostnih podjetij od starega Egipta pa vse do današnjih dni, značilnosti in način delovanja podjetij ter naloge, katere se opravljajo na kriznih žariščih. V drugem delu sledi opis podjetja MPRI in njegovega delovanja in se zaključuje s tretjim delom, kateri daje poudarek zgodovinskemu ozadju konflikta na Balkanu. Sledi poglavje tri, katero opisuje delovanje in vlogo MPRI v sami vojni. Dodana so mnenja in trditve strokovnjakov, poročila sodišč in opisi operacij. Diplomsko delo se zaključuje s četrnim poglavjem, kjer je podan sklep celotne obdelane teme, moje mnenje o vlogi MPRI-ja v vojni ter zaključne besede. V zadnjem poglavju je navedena literatura naloge.

2.5 TEMELJNI POJMI

2.5.1 Zasebno vojaško-varnostno podjetje

Najemniški vojaki ali plačanci se pojavljajo skozi vso znano dokumentirano človeško zgodovino. Prvi zapisi o novačenju najemniških vojakov segajo v stari Egipt. »Ramzes II je v trinajstem stoletju pred našim štetjem imel v svoji vojski 11. 000 najemnikov« (Fritz 2001, 2).

Tudi na evropskih tleh poznamo najemniške vojake že v obdobju Antike in kasneje v času rimskega imperija. V srednjem veku lahko zaznamo prve oblike zasebnih najemniških vojsk. Vojaki so oblikovali majhne enote, katere so bile specializirane za določene oblike bojevanja, za katerega je bilo potrebno dolgoletno urjenje in jih ni bilo na voljo v naborniških vojskah (Fritz 2001, 2).

Po drugi svetovni vojni je mednarodno vojno in vojaško pravo definiralo pojem »plačanca«. Ta je po definiciji oseba, ki se udeležuje oboroženega spopada kot tujec v eni od vojskujočih se strani in ga k temu vodi predvsem osebni dobiček. V času po drugi svetovni vojni se pojavijo tudi prva prava zasebna vojaško-varnostna podjetja.

Sprememba narave konfliktov je vodila do razširjenega obsega nalog podjetij, ki v imenu držav, multinacionalk, mednarodnih vladnih oz. nevladnih organizacij opravljajo tako vojaške naloge kot tudi varnostne. Razvijajoč mednarodni zasebni vojaško-varnostni trg je danes postal razvit sistem, ki je del varnostnega sistema držav in njenih oboroženih sil. Zasebna vojaško-varnostna podjetja danes izvajajo veliko dejavnosti, tako vojaških kot civilnih.

Osrednjo definicijo zasebnega vojaško-varnostnega podjetja je težko podati, saj je spekter področij delovanja prevelik. Tako tudi znanstveniki sami niso enotni ne o definiciji ne o terminologiji, ki se naj uporablja za podjetja.

Beyano Chaloka in Lily Damien v svoji knjigi *Regulate private military companies* podata naslednjo definicijo podjetij, ki se ukvarjajo z dejavnostjo zasebnega vojaško-varnostnega delovanja:

Zasebna vojaško-varnostna podjetja so registrirane gospodarske družbe s statusom pravne osebe, ki izvajajo različne oblike vojaške in varnostne dejavnosti. Takšna podjetja pogosto zaposlujejo plačance za izvajanje svoje dejavnosti kot so:

- *bojne aktivnosti in bojna podpora,*
- *oskrba z orožjem, oziroma prodaja orožja,*
- *logistična podpora,*
- *varovanje oseb in premoženja,*
- *tehnično varovanje,*
- *zbiranje obveščevalnih podatkov,*

- *preprečevanje kriminalitete* (Chaloka in Damien 2001).

Peter Singer je na podlagi različnega delovanja zasebna vojaško-varnostna podjetja razdelil na 3 vrste:

- *izvajanje in poveljevanje* (zelo mali odstotek podjetij ponuja oboroženo operacijsko podporo, ki ima največ podobnosti z vojaškim delovanjem - paravojaška dejavnost...),
- *nasveti in urjenje* (gre za urjenje enot v zraku, na kopnem in v vodi, načrtovanje, svetovanje o nakupu orožja),
- *vojaška podpora* (transport, nadzor, podpora različnim oborožitvenim sistemom, vzdrževanje opreme...) (Singer 2008, 17).

Potrebno je poudariti, da se spekter uslug, ki jih ponujajo podjetja širi iz dneva v dan. Zasebna vojaško-varnostna podjetja tako ponujajo policijske usluge, urjenje, obveščevalne storitve, preprečitev kriminalnih dejanj, protiteroristično delovanje... (Avant 2005). Lahko bi rekli, da gre za nekakšne specialne enote, ki se odzivajo na različne oblike kriz in ki svoje delovanje prilagajajo potrebam strank.

Vodenje in upravljanje vojn ter posledic njihovega delovanja se je zelo spremenilo od leta 1990. Privatni igralci igrajo na bojiščih, konfliktnih območjih in območjih, ki so bila ponovno zgrajena po vojni, vedno večjo in opaznejšo vlogo. Medtem ko so bila zasebna podjetja prisotna v 20. stoletju le na bojiščih, kjer so skrbela za logistično podporo vojskujočim se državam, je njihova vloga danes veliko bolj ključna. Zasebna podjetja skrbijo za vojaško in varnostno dejavnost vse od prevajanja do zasliševanja, od čiščenja min do zaščite pomembnih državnih osebnosti in voditeljev, od varovanja naftnih napeljav do varnostnih dejavnosti za nevladne organizacije (Chaloka in Damien 2001, 25-27).

Povedano drugače s primerom: »Zasebna vojaška in varnostna podjetja so postala drugi največji kontingent v koaliciji Združenih držav (coalition of willing) med invazijo na Irak leta 2003, saj je tam še danes zaposlenih več kot 20 000 delavcev zasebnih vojaško-varnostnih podjetij« (Percy 2006, 8).

Dohodek zasebnih vojaško-varnostnih podjetij naj bi se od 1990 – 2010 povečal za 4 krat. In če se vrnem na vojno v Iraku leta 2003. V njej je eden od desetih ljudi, ki so sodelovali v vojni na ameriški strani, bil zaposlen v zasebnih vojaško-varnostnih podjetjih. Njihove naloge so bile izvajanje nalog, kot so logistična podpora, operacijska podpora oborožitvenim

sistemom in urjenje, ki bi jih drugače moralo izvajati vojaško osebje ameriške vojske (Avant 2005, uvod).

Padec iraške vlade in obdobje brezvladja je ameriške vojake zelo obremenil. Ravno iz tega razloga se pojavi potreba po kadru, ki je lahko takšne naloge opravljalo namesto njih. Po besedah Avanta: »Nekateri so bili najeti za urjenje iraških policijskih enot, spet drugi za varovanje vladnih objektov in naftnih polj. Nekatere med njimi so uporabljali za prevajanje ali zasliševanje zapornikov, raziskave, ustvarjanje novic itn.« (Avant 2005, 2).

Spekter nalog uslužbencev zasebnih vojaško-varnostnih podjetij je bil vsekakor širok in prav ta vojna je pokazala, kako se je vloga države pri zagotavljanju legitimne oblasti nad silo v zadnjih letih spremenila, kar je tudi razlog razmaha zasebnih vojaško-varnostnih podjetij. V zadnjih letih se je za zasebna vojaško-varnostna podjetja pojavila nova tržna niša. Ne samo, da lahko ponujajo svoje storitve vladam, bojujočim se stranem in različnim korporacijam, podjetjem in posameznikom za zaščito nevarnih območij, temveč so v zadnjih letih začela nuditi svoje usluge tudi v okviru mednarodnih misij.

Izjava enega izmed priznanih strokovnjakov v spremni besedi njegove knjige to tudi nazorno pokaže: »V zadnjih 20. letih so zasebne vojaško-varnostne agencije postale pomemben element nacionalno-varnostnih ureditev, vključujoč veliko področij, ki so tradicionalno bile v domeni državnih vojska« (Andrew 2008, spremna beseda).

Potrebno je povedati, da v vsaki mirovni operaciji, izvajani s strani več akterjev mednarodne skupnosti, so bila udeležena tudi zasebna vojaško-varnostna podjetja (Mills and Stemblar 1999, 47).

Najpomembnejši dejavniki razvoja zasebne vojaško-varnostne dejavnosti:

- dominantna vloga svobodnega trga po hladni vojni, ki je dala zagon močnejšemu trendu zunanjega izvajanja tradicionalno državnih funkcij,
- zmanjšanje obsega nacionalnih vojska po svetu, ki je za seboj pustilo ogromno število bivšega osebja in vojske in drugih državnih institucij,
- postopen umik velikih sil iz številnih držav v razvoju po hladni vojni in posledičen porast števila propadlih držav (Holmqvist, 2005).

Bistvene prednosti zunanjega izvajanja dejavnosti po besedah Chorafasa so:

- povečana funkcionalnost organizacije, ki prenese določeno dejavnost na zunanjega izvajalca, s tem pa lahko razvija svojo prvotno funkcijo,
- zmanjšanja stroškov organizacije,
- ohranjanje ali povečanje kakovosti, kajti zunanja dela običajno zaupamo strokovnjakom, ki so specializirani za to in svoje področje dela dobro obvladajo,
- časovno zagotovitev izvedbe del, pri čemer je dobro vedeti, da se zunanji izvajalec s pogodbo zaveže, da bo svoje delo opravil ne le kakovostno, temveč tudi v določenem roku,
- prilagodljivost, fleksibilnost in večja sposobnost odzivanja na spremembe pogojev in zahtev (Chorafas 2003, 5).

Obstaja razširjeno mnenje, da so zasebna vojaško-varnostna podjetja in agencije, ko se ocenjujejo z etičnega vidika, problematične (Andrew 2008, 43).

Takšna podjetja izvajajo različne usluge, od tistih zelo nevarnih na bojišču, do izvajanja nalog podpornega pomena. Njihove aktivnosti vključujejo logistično podporo državam, nevladnim organizacijam in mednarodnim organizacijam, njihovo varovanje, urjenje varnostnih in vojaških sil držav ter njihovo reorganiziranje. Zaradi takšnega velikega spektra delovanja in odgovornosti obstaja bojazen, da bi se zasebna vojaško-varnostna podjetja lahko hitro znašla v nasprotju z mednarodnim humanitarnim pravom in bi kršila človekove pravice.

Kot v vsaki stvari, tudi na področju zasebne vojaško-varnostne dejavnosti najdemo različna mnenja strokovnjakov o dejavnosti sami, prednostih, slabosti ter seveda smotrnosti obstoja. Nasprotniki zasebnega varovanja trdijo, naj bi podjetja, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo, spodkopavala demokratične procese in državni nadzor nad uporabo sile. Področja, ki so bila do sedaj razumljena kot odgovornost države, se sedaj prenašajo v roke velikih korporacij. Iz tega izhaja strah o zlorabi dane moči.

Zagovorniki zasebne vojaško-varnostne dejavnosti na drugi strani poudarjajo, da: »podjetja delujejo znotraj nacionalnih interesov in vrednot mednarodne skupnosti. Kot takšna so bolj

specializirana za določeno področje in lahko nadomestijo kapital države, ki morda na takšnem področju še ni dovolj razvit« (Andrew 2008, 47).

Znano je namreč, da je za državo izredno težko in skoraj nemogoče biti na vseh področjih v koraku s časom. To zahteva izredne finančne vložke in seveda intelektualen potencial.

Za zasebna vojaško-varnostna podjetja je značilno, da opravljajo dejavnosti, ki se jih zahodni svet nekako izogiba in ravno iz tega razloga so zagovorniki zasebne vojaško-varnostne dejavnosti mnenja, da država ne bi smela postavljati omejitev tej dejavnosti, pač pa podjetjem celo omogočiti lažje delovanje in razvoj njihove dejavnosti (Avant 2005, 4).

V Združenih državah Amerike so se tega problema lotili iznajdljivo. »Zunanje ministrstvo podari zastopništvo nad urejanjem določenega področja zasebni agenciji, ki se ukvarja z zasebno vojaško-varnostno dejavnostjo in katera nato po svoji presoji izvaja nasilje« (Avant 2005, 5).

Ta dejanja so nato označena kot privatna zadeva in ne kot javna. Tako si ministrstvo opere ime za vse tiste naloge, ki bi v javnosti bile deležne kritik in nasprotovanja.

2.5.2 MILITARY PROFESSIONAL RESOURCES INC. (MPRI)

MPRI je profesionalno storitveno podjetje, ki je sestavljeno iz nekdanjih vojaških, policijskih in diplomatskih voditeljev ter voditeljev zasebnega sektorja. Le-ti skupaj delujejo na temelju celovitosti, strokovnosti in vrednotah današnjega časa, s pomočjo izkušenj, idej, celostnih rešitev in visoke usposobljenosti ter z več kot **4000 zaposlenih po vsem svetu**.

Zgodovina podjetja sega v leto 1987, ko je skupina osmih visoko usposobljenih in izkušenih vojaških voditeljev ustanovila novo podjetje imenovano MPRI. Junija 2000 se zgodi prvi večji preskok, ki pokaže, da vodenje podjetja gre v pravo smer. MPRI dobi oddelek Communications Corporation L-3, ki je priznано kot vodilno podjetje obrambe, odgovorno za celotno komunikacijo, poveljevanje, nadzor poteka operacij, raziskovanje (L3 MPRI).

Od takrat gre zgodba podjetja samo še navzgor do današnjih dni, ko je MPRI zrastel v veliko in pomembno podjetje zasebne vojaško-varnostne dejavnosti. Zagotavlja celovite in integrirane programe, ki obravnavajo izobraževanje in usposabljanje, vodenje razvoja, organizacijsko načrtovanje in izvajanje svobode pretoka blaga ter delovanje v izrednih razmerah, kar tvori širok spekter funkcionalnih področij (Private Military).

Svoje usluge nudijo komercialnim dejavnostim in zasebnim podjetjem, vladnim agencijam, organizacijam s pravosodnega področja in vojskam. Nenehno izboljševanje proizvodnje, skladiščenja ter sistemov, so glavne prioritete njihovega delovanja. Ponujajo strateško načrtovanje in izvajanje logistike, izobraževanja in usposabljanja s pomočjo simulacije in simulatorjev, podporo pri uravnavanju oblasti, varnostno strateško povezovanje, obveščevalno dejavnost ipd.

Kot lahko opazimo, nudi MPRI vrsto celovitih storitev na mednarodni ravni in to v imenu vlade ZDA ali neposredno za druge vlade po licenci družbe US Department of State. Zagotavlja strokovno znanje pri pokonfliktni obnovi države, usposabljanje in upravljanje s kadri, izobraževanje, vodenje, osebni razvoj, usposabljanje vodenja nacionalne varnosti in organizacijskega upravljanja, načrtovanje in razvoj, sisteme za upravljanje v sili ter oblikovanje in izvajanje simulacij. MPRI trenutno deluje v več kot 40. državah sveta. Nekatere izmed dejavnosti podjetja:

- obnova Iraka,
- usposabljanje dela z orožjem v Kuvajtu,
- program vojaške stabilnosti v Bosni in Hercegovini,
- splošni podporni center v Evropi,
- center za strateške študije v Afriki,
- IMSE trening program na Kitajskem,
- program razvoja Ministrstva za obrambo v Afganistanu itn. (MPRI International Group).

2.5.3 ZGODOVINSKO OZADJE KONFLIKTA

Hrvaška je bila v 90-ih letih prejšnjega stoletja novonastala država na Balkanskem polotoku, ki je nastala z razpadom bivše Jugoslavije. Razlog razpada skupne države je bila smrt Tita in s tem zaton komunističnega režima po Hladni vojni, kar je pomenilo postopno odcepitev večine republik. To je prineslo grozljive posledice za tam živeče ljudi.

Že v 80. letih prejšnjega stoletja so slovenski in hrvaški častniki zapuščali JLA zaradi nacionalnih napetosti. Nadomeščali so jih častniki srbske nacionalnosti. JLA je postala igračka v rokah Slobodana Miloševića, ki je z njo začel uresničevati svoj načrt o Veliki Srbiji (Vukadinović in Cehulić 2005, 66). Tako je Jugoslovanski varnostni organ postal pomembno bojišče nacionalnih vprašanj.

Na drugi strani so demokratične volitve v Jugoslaviji leta 1990 prinesle moč politični stranki *Hrvatska demokratska zajednica* (HDZ) in njenemu predsedniku Franju Tuđmanu. Tega leta je prišlo do velikih ustavnih sprememb na Hrvaškem, kar je imelo zastrašujoče posledice za Srbe, živeče na območju novonastajajoče države (Avant 2005, 99). Predvsem se je to odrazilo s težnjami Hrvaške po ustanovitvi svoje oborožene sile in prvih korakih k uresničevanju le-teh. Tega leta je Hrvaška po vzoru svoje sosede Slovenije oblikovala svojo Nacionalno gardo. Hrvaško vodstvo je okrepilo tedanje policijske strukture s specialno vojaško vejo, ustanovitvijo Zbora narodne garde in povečanjem hrvaških poveljnikov v JNA. Zbor narodne garde je bil zasnovan kot profesionalna, uniformirana in oborožena formacija z vojaško strukturo (Vaknovska 2003, 203).

Aprila 1991 je Hrvaška uspela ustanoviti *Zbor narodne garde*, znotraj ogrodja policijskih sil pa je ustavila mobiliziranje Hrvatov v vojsko Jugoslavije. Ta osnova oborožene vojaške strukture je bila »ustvarjena za kasnejše izglasovanje neodvisnosti in samostojnosti Hrvatov maja 1991 in razglasitve le te mesec dni kasneje« (Vukadinović in Cehulić 2005, 66). Zbor narodne garde se je preoblikoval še dvakrat na poti do dokončne formacije dela hrvaške vojske. »Zakon o obrambi iz leta 1991 je definiral republiške oborožene sile sestavljene iz Hrvaške vojske in Zbora nacionalne garde« (Avant 2005, 99).

Hrvaška vojska je bila ustanovljena kot klasična vojska, čeprav je pozicija Zbora nacionalne garde ostala skromna saj se je Zakon o notranjih zadevah nanašal še vedno na bivše rezerviste. Mesec dni kasneje pa je Zakon o spremembah in predlogih sprememb zakona o obrambi opredelil obrambne sile kot celoto sestavljeno na tudi na osnovi Zbora nacionalne garde in Domobranov. Zbor nacionalne garde je tako bil ločen od policije (Vankovska 2003, 204-205).

Načrt novoustanovljene samostojne države in njenega političnega vrha je bil:

- oblikovati neodvisno nacionalno državo,
- doseči formalno priznanje Evrope in demokratičnega sveta,
- znebiti se srbske manjšine v državi, ki je edina obstoječa manjšina v državi,
- doseči nadzor nad ozemljem, ki je tradicionalno pripadalo Hrvatom in je v rokah drugih republik Jugoslavije (Vankovska 2003, 202).

Razglasitev neodvisnosti je kot posledico imela vojno. Hrvaški politični in lokalni domobranci so se postavili po robu srbski vojski in njihovim paravojaškim enotam. Razdrobljena hrvaška politična struktura je imela malo oblasti in nadzora nad svojimi slabo organiziranimi vojaškimi enotami. Tako srbske enote niso imele težkega dela in so lahko prizadejale velike udarce hrvaški strani, predvsem v Vukovaru in Dubrovniku. Na drugi strani Hrvati, čeprav so slabo izvrševali svoje naloge, niso bili nič manj sposobni maščevati se Srbom.

Nekateri strokovnjaki trdijo, da je neorganizirana vojska bila voda na mlin Tuđmanu, saj je tako lahko podkrepil prikaz Hrvaške kot žrtve v očeh mednarodne skupnosti in posledično njene želje po samostojnosti (Vukadinović in Cehulić 2005, 66).

Tako je bilo leta 1991 stanje na Hrvaškem in v delu Bosne kaotično. Ne samo da so napetosti bile med JLA in Hrvaško vojsko, na tem območju se je tako na eni kot na drugi strani oblikovalo ogromno paravojaških skupin, ki so delovale vsaka pod svojim »lokalnim šerifom«. Dogajalo se je tudi, da so po vaseh ljudje organizirali vaške straže in si tako sami želeli zagotoviti lastno varnost. Ob umiku JLA z ozemlja Hrvaške in BIH je na tem območju ostalo nekaj vojakov in opreme. Vojaki so se na lastno pobudo formirali v lokalne enote srbske vojske. Le-te so ob izdatni podpori paramilitarcev in prostovoljcev iz Srbije in Črne gore v boju s hrvaško armado po treh letih zaokrožile meje srbskih paradržav (Žabkar 1994, 42-43).

Januarja 1992 so na območje napetosti prišle sile Združenih narodov. UNPROFOR je do marca tega leta zagotovil zmanjšanje napetosti, delno stabilizacijo območja in premor od vojskovanja (Hendrickson 2005). To je šlo predvsem na roko Hrvaški strani, ki je čas, kljub odloku Varnostnega sveta Združenih narodov o embargu na vojaško orožje, lahko izrabila za ponovno organizacijo in delno oboroževanje svojih enot.

Tega leta so države in mednarodna skupnost začele priznavati hrvaško samostojnost. Tuđman je tako moral bolje organizirati oborožene sile novonastale samostojne države. Proces je začel z ustanovitvijo hrvaške vojske, katere namen je bil ojačati hrvaško nacionalno suverenost. Le-to so navzven predstavljali po idealih predsednika in njegove stranke HDZ. Tako so si

voditelji te stranke zagotovili vidne in najpomembnejše položaje v vojski in si s tem priskrbeli nadzor nad njo. Z dodatkom strankarskega ultra-nacionalizma so se na široko odprla vrata za ekstremistične elemente v vojski Republike Hrvaške (Avant 2005, 100).

Leta 1994 je hrvaška vojska, kljub naporom za utrditev in napredek v organiziranosti, navzven izgledala precej šibka in neorganizirana. Imela je slabo vodstvo in neprofesionalno organizacijsko strukturo, saj so nekatere enote poročale neposredno predsedniku in ministru za obrambo. Tako morala kot stopnja znanja iz izurjenosti sta bili zelo nizki. Čete so bile slabo disciplinirane in pomanjkljivo opremljene (Avant 2005, 101). To je predvsem posledica embarga na prodajo orožja in urjenja, ki so ga Združeni narodi uvedli leta 1991 proti Hrvaški. Iz omenjenih razlogov se je Hrvaška leta 1994 obrnila na MPRI po pomoč.

3. VLOGA MPRI V VOJNI NA HRVAŠKEM

Ameriški vojaški in diplomatski odnosi s Hrvaško so bili leta 1990 z malo, oziroma skoraj brez pozornosti javnosti. Apetiti Američanov so bili po koncu Hladne vojne doseči strateško prisotnost v Evraziji, za kar je bil Balkanski polotok odlično izhodišče. Klintonova administracija je varnostno strategijo Balkana razvijala dolgo. Zavezništvo s Hrvaško je imelo naslednje cilje:

- razvoj ameriške politične in vojaške prisotnosti v Evropi,
- razviti hrvaško vojaško moč in izkoristiti njeno strateško lego na Balkanu,
- vključitev Hrvaške v mrežo obstoječih varnostnih povezav.

Čeprav so Združene države poskušale ustvariti pogoje za zakonito obrambno sodelovanje s Hrvaško, je resolucija 713 Varnostnega sveta ZN, bolj poznana pod imenom Embargo ZN na orožje, preprečila široko sodelovanje med obema stranema. Embargo ZN na orožje za nekdanjo Jugoslavijo je teoretično prepovedal Združenim državam ali katerikoli drugi državi, da nudi kakršnokoli vojaško pomoč katerikoli etnični skupini v nekdanji Jugoslaviji. Resolucija se je prav tako uporabljala za zasebne subjekte, kar pomeni, da ne bi mogle organizacije zunaj vladnega nadzora svetovati glede vojaškega načrtovanja, obveščevalne službe, dajati nasvete glede strategije ali taktike kateremukoli subjektu nekdanje Jugoslavije, vključno Hrvaški. Vendar pa te omejitve niso ustavile hrvaškega obrambnega ministra Gojka

Šuška. Zahteve za vojaško pomoč je posredoval na namestnika obrambnega sekretarja, Johna Deutcha, ki je kasneje postal direktor CIA. Ko je Šušak marca 1994 končno obiskal Washington z željo dobiti vojaško pomoč, so ga Pentagonovi uradniki bili prisiljeni nasloviti na zasebno vojaško-varnostno podjetje Military Professional Resources Incorporated. Osebjem MPRI je takrat štelo 350 aktivnih posameznikov ter 2000 upokojenih generalov in drugih častnikov, ki so bili v pripravljenosti na poziv (Dakovič in Miseljč 2001).

Marca 1994 je minister za obrambo Gojko Šušak, kljub resoluciji ZN, zahteval dovoljenje vlade ZDA za začetek pogajanj z MPRI. Namen sodelovanja naj bi bil približevanje hrvaških sil Natovemu Partnerstvu za mir. Tako sta septembra bili podpisani dve pogodbi. Prva je vključevala reorganizacijo Hrvaškega ministrstva za obrambo, druga pa urjenje in izobraževanje poveljnikov hrvaške vojske. Z reorganizacijo struktur enot bi Hrvaška izpolnjevala standarde za vključitev v Partnerstvo za mir (Avant 2005, 102).

Takoj zatem, ko sta bili podpisani pogodbi, so ameriški obveščevalni agenti ustanovili operativni center na Jadranu in sicer na otoku Brača, iz katerega so se začela dvigovati izvidniška letala in zbirati informacije o nasprotniku (The invasion of Serbian Krajina).

MPRI je neodvisno od tega svojo misijo na Hrvaškem začel septembra. Pogodba, ki je omogočala njegovo delovanje, se je imenovala *Democracy Transition Assistance Program* (DTAP). Osebjem agencije je prispelo na Hrvaško v novembru tega leta in tako so prvi hrvaški častniki zaključili program usposabljanja DTAP že aprila 1995. Druga pogodba, ki jo je hrvaška vlada podpisala leta 1994, se je imenovala *Misija reka Drina*. Poslanih je bilo prvih 45 opazovalcev državne meje, ki so nadzorovali ekonomsko blokado Bosne in Krajine (Dakovič in Miseljč 2001).

Izobraževanja, ki so jih organizirali inštruktorji MPRI, so bila sestavljena iz »...fizičnih treningov, učenja vodenja in poveljevanja, topografije, logistike, mednarodnega vojaškega prava itd. Za potrebe izobraževanja so prevedli učbenike Ameriških vojaških ustanov« (Avant 2005, 102).

MPRI je lahko na Hrvaškem dajal navodila za razvoj vodstvenih sposobnosti in vloge vojske v nastajajoči demokraciji, vendar je »...vsak njegov korak delovanja moral biti odobren s strani Obrambnega ministrstva Amerike« (Dakovič in Miseljič 2001).

»Družba MPRI se je zavezala, da bo posodobila in preuredila hrvaško vojsko, vključno z osebjem v njem« (Trifković 2007). Tako MPRI ni prevzel samo urjenja vojakov, temveč tudi posodobitev oborožitve hrvaške vojske.

Izurili so jo v uporabi tipičnih segmentov ameriške taktike in sicer v kombinaciji napada z različnim razpoložljivim orožjem hkrati. To pomeni, da so hkrati uporabili zračne sile, artilerijske sile in pehoto in se tako z manevriranjem usmerili proti srbskim poveljniškim, nadzornim in komunikacijskim sistemom (Trifković 2007).

S Trifkovičevimi trditvami se strinja tudi poročilo:

Osnovna dejavnost MPRI je vojaško svetovanje in usposabljanje, za kar se je družba v pogodbi zavezala in pridobila soglasje Ameriškega obrambnega ministrstva. Po mnenju opazovalcev, so sile Hrvaške uporabljale tipično ameriško kombinirano taktiko, katero vključuje integrira napad z zračnimi silami, topništvom in pehot,o pa tudi manevrsko vojskovanje, usmerjeno proti srbskemu poveljstvu in komunikacijskim sistemom (Croatia – Operation Storm 1995).

K temu lahko dodamo tudi poročila opazovalcev, katera kažejo, da je ekipa MPRI-jevih inštruktorjev, sestavljena iz nekdanjih vojaških generalov v ZDA, dejansko usposobljala Hrvate v sklopu vojaške taktike znane kot "AirLand Battle 2000", ki so jo le-ti nato uporabili proti Srbom v Krajini (History Commons).

Z novim sistemom bojevanja in z veliko boljšim načinom poveljevanja je Hrvaška stran začela kazati drugačno podobo v vojni. Odmevni sta predvsem dve operaciji, pri katerih lahko opazimo velik napredek v bojevanju. To sta bili *Operacija Blisk* in *Operacija Nevihta*.

3.1 OPERACIJA NEVIHTA IN REZULTAT DELOVANJA MPRI

Poznana bitka, kjer se je najbolj odrazil vpliv MPRI na samo delovanje hrvaške vojske in njen napredek, je Operacija Nevihta. Ameriška stran naj bi prevzela skrb za izvedbo, čeprav o tem ne obstajajo trdni dokazi. Nova vojaška doktrina, imenovana *AirLand Battle 2000*, ki se je

prvič uporabila leta 1990 v Puščavski nevihti v Iraku, je bila tako prenesena na hrvaško vojsko (Dakovič in Miseljič 2001). Taktična raven Operacije Nevihta proti Srbom iz Krajine je bil nedvomno njena popolna kopija, kar je bilo delo MPRI-ja, ki je hrvaške poveljnike izšolal v tej taktiki.

Pred začetkom operacije so hrvaške enote morale ugasniti vse telekomunikacijske naprave, saj so po nekaterih trditvah v tem času Američani elektronsko prestregli in uničili telekomunikacijske naprave krajinskih Srbov.

Ko so 4. avgusta hrvaške enote začele napad, je ameriško letalo, ki je bilo del sil NATA, uničilo srbski radar in protizračno obrambo srbske strani. Ameriško letalo EA-6B za elektronsko bojevanje je patroljiralo nad območjem napada za podporo invaziji. Slobodan Jarčević, svetovalec za zunanje zadeve Krajine, je izjavil: "da je NATO v celoti vodil in usklajeval hrvaško invazijo na radar in ostale protizračne enote" (The Invasion of Serbian Krajina).

To je bilo seveda največ, kar je NATO lahko storil, uničil komunikacijo med srbskim poveljstvom in enotami na terenu in pustil Srbe v "temi".

Pojavljajo se tudi informacije o pomoči Američanov Hrvatom, predvsem s prisluškovalnimi napravami in obveščevalnimi podatki, pridobljenimi z brezpilotnimi letali, ki so imela svoje oporišče na Braču (Žunec 1998, 99-101).

To trdijo tudi hrvaški mediji, ki poročajo: »da je hrvaška vojska bila na tekočem z informacijami z ameriškega obveščevalnega satelita« (The invasion of Serbian Krajina).

Operacija Nevihta, ki se je začela 4. avgusta in je trajala štiri dni, je vojaška operacija, v kateri sta hrvaška vojska in policija zavzeli področja novonastale paradržave, imenovane Republika Srbska Krajina. V operaciji je bilo zasedenih 10.400 kvadratnih kilometrov, ali povedano drugače, 18,4 % skupne površine Hrvaške. Poleg kopenskih sil so bile uporabljene, tudi vojaške zračne sile, protizračna obramba in vojaška mornarica (RTV Slovenija 2005)

Sile v času operacije:

- 25 kompletno opremljenih brigad
- Stalna vojska: 50.000 ljudi
- Mobilizirano : več kot 100.000 ljudi
- Skupno vojakov: 150.000-200.000
- Rezerva: 70.000 vojakov
- 400 tankov
- Topništvo: približno 350 topov (Leutloff-Grandits 2006, 69).

Operacija se je začela v petek ob peti uri zjutraj z močnim raketnim in topovskim napadom na južni fronti področja. Srbski vojaki so bili izredno demoralizirani in se niso dolgo upirali. Po prvem dnevu bojev je bil padeč Knina le še vprašanje časa in že naslednjega dne je bila ob 12. uri objavljena novica, da je Knin osvobojen. V manj kot 48 urah je bilo osvobojenega več kot 80% ozemlja. Tretji dan ofenzive, bila je nedelja, so se hrvaške enote na meji z Bosno in Hercegovino srečale s petim korpusom bosanske vojske in po zmagi nad njim Krajino presekale na polovico. Prav tako so osvobodili Petrinjo in Glino. Bežanje je bilo tako skorajda onemogočeno. Srbski civilisti so za umik lahko uporabili koridor prek Dvora, srbska vojska pa je bila popolnoma obkrožena. Zadnji dan Operacije Nevihta je hrvaška vojska osvobodila Turanj in Tušilović, tako da so prebivalci po štirih letih končno dočakali mir. Ob 18. uri pa je so tudi uradno sporočili konec spopadov: takratni hrvaški minister za obrambo Gojko Šušak je razglasil konec vojaških akcij (RTV Slovenija 2005).

Rezultat teh štirih dni je bila: »etnično homogena Hrvaška. Število Srbov v državi se je zmanjšalo s 12% na vsega 5%« (Vankovska 2003, 208).

Hrvaška vojska je osvobodila Zahodno Slavonijo z zelo dobro izvedeno operacijo. Gledano vojaško, Operacija Nevihta je bila zelo dobro zamišljen: izbrana je zadana smer, ki jo je srbska vojska slabo branila (slaba moč vojske, pomanjkanje opreme, neprimeren položaj). Z napadom iz treh smeri in taktičnim presenečenjem je bila razbita osnova srbske obrambe Krajine. Značilnost operacije je bil visok tempo (20 km napredovanja na dan) in majhne žrtve na obeh straneh. Hrvaška vojska je napad izvedla z majhnim številom vojaških enot, ki so pokazale solidno taktično znanje in natreniranost ter dobro povezanost terena s poveljniškim vodstvom. Zavzeto je bilo razmeroma veliko in strateško pomembno območje petstotih kvadratnih kilometrov Zahodne Krajine.

Če se navežem na vir: "...je na tisoče Srbov, bolje rečeno celotna populacija Krajine, zapustilo svoje domove. Uradni viri ZN poročajo, da so edini ostali na tem območju tisti, ki so izgubili življenje. Njihovo število se giblje okrog 14 000" (The invasion of Serbian Krajina).

Tukaj pade očitek predvsem na Clintonovo administracijo, ki je bila po besedah ZN: "pomemben dejavnik pri ustvarjanju te nočne more" (The invasion of Serbian Krajina).

Na osnovi zgoraj navedenih razlogov so nekateri pričeli ugibati, da je pogodba z MPRI bila rezultat dogovora med ZDA in hrvaško vlado, ki se je strinjala s federacijo Hrvatov in muslimanov v Bosni. V zameno za privolitev naj bi jim ZDA ponudile vojaško podporo – ne samo z uvajanjem demokratičnih načel v vojsko, ampak tudi izpopolniti jo tako, da bo sposobna pridobiti nazaj okupirano hrvaško ozemlje.

To potrjuje tudi izjava Stipeta Mesića, vidnega hrvaškega politika in kasnejšega predsednika Hrvaške, ki trdi: »da je tedanji hrvaški predsednik Franjo Tuđman prejel zeleno luč Amerike. Tuđman je lahko naredil le-to, kar so odobrili Američani. Krajina je nagrada za strinjanje z zvezo Hrvatov in muslimanov v Bosni, ki so jo dosegli Američani s pritiskom« (The invasion of Serbian Krajina).

Mate Dioklecijan tem besedam pritrjuje s stavkom: »Združene države Amerike so nam dale zeleno luč, da storimo vse, kar je potrebno storiti" (The invasion of Serbian Krajina).

Tako zagovorniki teze o vključenosti drugih akterjev v dogajanje na Balkanu tudi dodajajo, da bi MPRI lahko ne samo pomagal pri doktrini hrvaške vojske, pač pa tudi pri pripravi načrtov za Nevihto, ZDA pa omogočila Hrvaški uporabo njenih satelitskih informacij. Poleg tega naj bi MPRI logistično podpiral hrvaško vojsko na bojišču ali celo jo dopolnjeval in spremljal. To naj bi bil ključ za uspeh operacije Nevihta (Avant 2005, 103-105).

V času sodelovanja MPRI in Hrvaške je slednja porabila milijardo ameriških dolarjev za oborožitev in nabavo opreme iz vzhodnih držav. Avant v svoji knjigi piše, naj bi Hrvaška kupovala orožje s pomočjo nasvetov in predlogov MPRI (Avant 2005, 103).

Vendar to niso edine špekulacije. Nekateri ugibajo, naj bi operacija Nevihta bil tajni dogovor med Miloševićem in Tuđmanom. To potrjujejo z dejstvom, da je operacija trajala le štiri dni, hrvaška vojska pa je osvojila 145 kvadratnih kilometrov zahtevnega goratega območja.

Takšnega mnenja je tudi bivši poveljnik Kraljeve mornarice Velike Britanije Paddy Ashdown, ki je Tuđmanove načrte in želje pred operacijo, da bo ta trajala le osem dni in zahtevala manj

kot tisoč žrtev, označil kot utopične (Bosnet1998). Vendar je Hrvaška bila sposobna zavzeti skoraj sto kvadratnih kilometrov (pretežno goratega sveta) v eni sami uri.

Po mnenju Puhovskega to indirektno kaže na dejstvo, da: »sta voditelja obeh vojskujočih se strani vodila boljšo komunikacijo, kot pa sta jo lahko pokazala v javnosti«. Po njegovem mnenju: »moraš včasih zaigrati vojaške akcije, če želiš doseči rezultate, dogovorjene že mnogo prej« (Puhovski 1998, 95).

Tukaj je potrebno biti realen in ne prezreti dejstva, da se je v procesu razpadanja bivše zvezne države JLA kot vojska brez države po etapah in organizirano umikala iz Slovenije, Makedonije, Hrvaške in BIH, ne da bi pri tem utrpela večje vojaške poraze ali docela razpadla. Namesto splošnega razsula je prišlo do organiziranega umika enot in evakuacije materialnih sredstev ter mnogih strojev in opreme vojaške industrije (Žabkar 1994, 41).

Nadalje so prsti strokovnjakov prav tako usmerjeni na podjetje Military Professional Resources Inc. Svetovanje ameriške družbe s sedežem v Aleksandriji naj bi bilo krivo za številne vojne poboje na območju nekdanje Jugoslavije.

Spletni portal podjetja objavlja članek, v katerem hrvaška vlada hvali delo MPRI. MPRI vsekakor zanika aktivno sodelovanje v operaciji Nevihta (Global Research 2003).

Temu pritrjuje tudi Ed Soyster, višji častnik MPRI in nekdanji vodja obrambne obveščevalne agencije (DIA): "Vloga MPRI v vojni med Hrvati in Srbi je bila omejena na navodila, ki izhajajo iz pogodbe in temeljijo na vojaško-civilnih odnosih. Tu ne gre za usposabljanje v taktičnem smislu ali uporabi orožja« (Global Research 2003).

Obstaja nekaj dejstev in informacij, ki obremenilno delujejo na vlogo podjetja MPRI. Dva tedna pred operacijo naj bi se podpredsednik MPRI Carl Vuono in hrvaški general Varimar Červenko dobila na tajnem srečanju na Brionih. Tudžman ni pustil Červenku povsem proste roke v operaciji, saj je bolj simpatiziral z načrtom Anteja Gotovine. Kar je pa bolj pomembno, se je pet dni pred začetkom napada Carl Vuono sestal z desetimi hrvaškimi poveljniki, ki so bili udeleženi v etičnem čiščenju Krajinske regije (Dakovič in Miseljč 2001). Več hrvaških poveljnikov, vključno s tistimi, ki so se šolali pri MPRI, je bilo privedenih pred Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, vendar nikoli noben zaposlen v podjetju MPRI (Trifković 2007).

Poročilo ICTY potrjuje, da:

so med vojaško ofenzivo hrvaške oborožene sile in enote za specialno policijsko delovanje storile številne kršitve mednarodnega humanitarnega prava, vključno z etničnim čiščenjem območja, kar pa ni bilo omejeno le na bombardiranje Knina in drugih mestih ... V času stotih dni po vojaški ofenzivi je bilo zagrešenih najmanj 150 umorov srbskih civilistov, več sto ljudi je izginilo. ...Hrvaška vojska je razširjeno in sistematično storila več umorov in drugih nehumanih dejanj proti hrvaškim Srbom (Global Research 2003).

ICTY pa ni edino sodišče, ki se je ukvarjalo z delovanjem podjetja MPRI na Hrvaškem: »V obtožnici, ki so jo vložili svojci žrtev genocida v Krajini na zvezno sodišče v Chichagu, piše, da sta MPRI in njegovo matično podjetje L-3 Communications sodelovali pri usposabljanju in opremljanju hrvaške vojske za Operacijo Nevihta, katero je bilo krivo za množičen poboj Srbov in njihovo razseljevanje z Krajine« (MPRI Couldn't Read Minds: Let's Sue Them).

O tem poroča tudi spletni portal RTV Slovenija, ki pa na drugi strani navaja izjavo hrvaškega generala Krešimirja Čošiča, ki je bila v Jutranjem listu, in se glasi: » Podjetje za prestrukturiranje hrvaške vojske je poskrbelo v skladu s standardi zveze Nato in ameriške vojske. Dogovor ni imel veze z nakupom orožja» (RTV Slovenija).

Šele po etničnem čiščenju Srbske Krajine, v katerem naj bi s tiho privolitvijo sodelovale tudi Združene države, je Amerika sprejela uradno odločitev o sodelovanju s Hrvaško in tako je NATO pričel s programi sodelovanja s Hrvati. Obračanje na MPRI je bilo z namenom priprave temeljev za dolgoročno vojaško sodelovanje s Hrvaško in sčasoma z drugimi pooblaščenici v regiji (Dakovič in Miseljč 2001). MPRI je bil neprecenljiv kot mehanizem za spodbujanje strateških prednostnih nalog za Washington na Balkanu. Omogočil je namreč, da Združene države uporabijo zasebne vojaško-varnostne organizacije, kot so MPRI za uresničevanje ameriške varnostne politike. Poleg tega je omogočil, da tudi Washington izkoristiti MPRI za učinkovit način zmanjšanja stroškov, povezanih z usposabljanjem tujega vojaškega osebja v regiji.

Temu pritruje tudi David Hackworth, veteran Vietnamske vojne, ki je o vlogi MPRI na Hrvaškem na slikovit način povedal: "Ameriški davkoplačevalci plačujejo našo osebno najemniško vojsko, ki izpolnjuje kar so dejali naši že predhodniki" (Trifković 2007).

4 SKLEP

Kaj je resnica in kolikšna je vloga posameznih akterjev, ne bomo nikoli izvedeli. Vsekakor je res, da je vloga MPRI-ja v vojni bila velika. Že samo usposabljanje poveljnikov je bilo velikega pomena za organiziranost vojske. O večjem sodelovanju, kot sta to predvidevali pogodbi, si ne upam trditi. Ali je bila zmaga operacij Blisk in Nevihta posledica pomoči Amerike ali tihega dogovora med Beogradom in Zagrebom, vedo samo najvišji akterji vojne.

Na prvi pogled bode dejstvo, da so leta 1994, ko se je sodelovanje med MPRI in Hrvaško začelo, Srbi okupirali 30% zemlje Hrvaške. Kmalu za tem, po osmih mesecih usposabljanja, je hrvaška vojska v dveh vojaških operacijah dobila vse svoje ozemlje nazaj in zavzela še dodatnih 20% zemlje Bosne in Hercegovine. Še več, Hrvati so teh 20% ozemlja osvojili zelo hitro, brez velikih naporov in skoraj brez žrtev. Iz tega izhaja mnenje, da je hrvaška zmožnost okupiranja Srbske Krajine bila prej posledica odločitve uradnega Beograda o ne vključitvi jugoslovanske vojske v konflikt, kot pa vojaška hrabrost Hrvatov. Če pogledamo nazaj, to potrjuje dejstvo, da se je Hrvaška srečala z močno odpornostjo na Petrovi Gori. Če bi se uradni Beograd zavestno odločil, da brani Srbsko Krajino, bi hrvaška vojska težko dosegla želene rezultate v operaciji Nevihta.

Pri vsej zgodbi gre tudi za psihološki segment boja. Tudžman si je z najemom ameriške zasebne vojaško-varnostne agencije pridobil naklonjenost ljudstva, saj je dejstvo, da so ZDA na njihovi strani, pomenilo dodatno psihološko motivacijo. Ameriška stran je tudi naredila veliko uslugo Hrvatom, saj so s prekinitvijo komunikacijskih poti med poveljstvom Srbov in terenom dosegli »temo« pri nasprotniku. S »slepim tigrom« se ni tako težko boriti.

In prav dejstvo, da obe operaciji Blisk in Nevihta pokazali, da je hrvaška vojska naredila ogromen napredek v svojem delovanju, potrjuje, da je MPRI na Hrvaškem storil veliko. Ne glede na vse špekulacije, iskanje napak in kazanje s prstom na njih, etičnemu čiščenju po operaciji Nevihta itd., je po mojem mnenju MPRI imel velik vpliv na hrvaško vojsko in ustvarjanje njene organiziranosti. Pred sodelovanjem je bila hrvaška vojska v popolnem razsulu, nemotivirana in neorganizirana. Z urjenjem in treningom se je nadzor Hrvaške nad njenimi silami povečal, vojska je bila organizirana, poveljniki usposobljeni, v enotah pa je bilo čutiti večjo motivacijo, kar dokazujejo tudi same operacije. Hrvaška je s pomočjo MPRI

dosegla standarde za priključitev paktu za mir in vnesla zahodne ideale vrednot v svojo vojsko.

Skupina strokovnjakov, ki izpostavlja podobnost v taktikah hrvaške vojske in ameriške, kaže na to, da je delo družbe MPRI bilo dosti večje, kot sta to dovoljevali pogodbi in da je uspeh Hrvatov bil posledica pomoči Amerike, tako v znanju, kot v načrtih in opremi. Taktika hrvaške vojske ima velike podobnosti z NATO-vim načinom bojevanja hitrih premikov po bojišču.

Tem skeptikom bi lahko pritrdil do določene meje. O apetitih in željah ameriške administracije na območju Balkana in širše Evrazije sem že pisal. Zaradi resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov je administracija imela zvezane roke. Vsaj po uradni strani. Vendar je v tem trenutku ubrala drugo pot in zaobšla resolucijo z MPRI. Le-to namreč strokovnjaki označujejo kot podaljšano roko Pentagona, oblikovano za primere, kadar je ameriška vlada omejena doseganju svojih ciljev na različnih delih sveta in le-ta služi za izogibanje pravil mednarodnega prava (Dakovič in Miseljič 2001). Ameriška administracija se je tako izognila embargu na orožje, ki so ga uvedli Združeni narodi, saj ni dajala direktne asistencije Hrvaški, čeprav naj bi bili nekateri ameriški častniki neposredno udeleženi v operacijah na Balkanu.

Največji problem, ki ga vidim, ni samo rezultat vojne in razpad Jugoslavije ter nastanek novih držav na Balkanu. Predvsem pereče je etično čiščenje, ki se je dogajalo na tem območju in ogromno število ubitih ljudi, več kot 200 000 civilistov v izgnanstvu in uničenih več kot 13.000 domov in drugih objektov v regiji. Postavlja se vprašanje vloge MPRI in Clintonove administracije pri izvajanju vojnih zločinov s strani Hrvatov nad civilno populacijo Srbske Krajine v Operaciji Nevihta. Po navedbah vodje hrvaške protiobveščevalne službe Marka Rediča je: »Pentagon prevzel popoln nadzor med operacijo«. Miro Tuđman, sin takratnega predsednika Hrvaške, dodaja, da so vse elektronske informacije, dobljene med samo akcijo, šle preko Washingtona in so imeli t.i. »de facto zavezništvo« (Dakovič in Miseljič 2001).

Že dejstvo, da so Američani Hrvate naučili novega načina bojevanja in jim pokazali način, kako premagati nasprotnika, jih krivi določenih grozot in enači z vojnimi zločinci. Iz prodaje svojih večšin so naredili dober posel, pozabili so pa na ljudi, na žrtve, ki so trpele bodisi zaradi njihove želje po dobičku bodisi kakršnih koli drugih apetotiv po prevladi na Balkanu.

Uspeh delovanja MPRI na Hrvaškem je namreč povečal delovanje te zasebne vojaško-varnostne agencije na Balkanu. Vodstvo bosanskih muslimanov je pričelo pritisk na Washington z željo po vojaški pomoči bosanski muslimanski vojski. Z odobritvijo Klintonove administracije in kongresa je MPRI tako začel usposablјati tudi bosansko bošnjaško vojsko (Dakovič in Miseljič 2001). Le to je bilo namreč določeno tudi v Daytonskem sporazumu oktobra 1995.

MPRI je dosegel velik uspeh s svojim urjenjem. 14. članska ekipa strokovnjakov je v manj kot osmih mesecih izurila hrvaško vojaško poveljstvo. Usposablјanje naj bi pod vodstvom upokojenega majorja Johna Sewalla bilo omejeno na usposablјanje v razredih, kjer so poveljnike učili o civilno-vojaških razmerjih. Resnično ali ne, MPRI je ustvaril pomemben napredek z urjenjem tako hrvaških kot bosanskih enot (Croatia – Operation storm 1995)

V verifikaciji svoje hipoteze lahko le-to tudi potrdim. Vloga zasebnega vojaškega podjetja MPRI je bila pomembna v sami vojni, saj je s svojim svetovanjem in urjenjem prispevala k uspešni izvedbi bojnih operacij posameznih nacionalnih oboroženih sil.

Kot rečeno, se pojavljajo ugibanja o naravi sodelovanja Hrvaške in MPRI in o celotnem dogajanju v tistem času. Vsa zgodba je zavita v nekakšno tančico skrivnosti, o katerih se veliko govori, a zelo malo ve. Uradnih dokumentov in trdnih dokazov, ki bi kazali na pravo sliko celotne zgodbe, ni, so samo mnenja različnih strokovnjakov, ki si vsak po svoje razlagajo celotno situacijo in razloge uspeha Hrvaške v vojni.

5 LITERATURA

1. Avant, Deborah D. 2005. *The market for force*. New York: Cambridge University Press.
2. Fritz, Maj. 2001. *Delovanje zasebnih vojaško-varnostnih organizacij v mednarodnih operacijah - pravni, organizacijski in funkcionalni vidik*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
3. Andrew, Alexandra, ur. 2008. *Private Military and Security Companies*. New York: Routledge.
4. Bosnet. 1998. *Baskic Trial: Paddy Ashdown's Testimony*. Dostopno prek: www.bosnet.org/acrhice/bosnet.w3archive/9803/msg00152.html (7. junij 2010).
5. Chaloka, Beyano in Lilly Damien. 2001. *Regulate private military companies*. New York: International Alert.
6. Chorafas, Dimitris N. 2003. *Outsourcing, Insourcing and IT for Enterprise Management*. New York: Basingstoke.
7. Global security, *Croatia – Operation Storm 1995*. Dostopno prek: www.globalsecurity.org/intell/ops/croatia.htm (12. september 2010).
8. Dakovič, Mirko in Boro Miseljič. 2001. *How 'Operation Storm' Destabilized the Balkans*. Beograd: Jugoistok. Dostopno prek: www.antiwar.com/orig/dakovic3.html (19. julij 2010).
9. *Dnevnik*. 2010. Na hrvaškem obeležujejo petnajsto obletnico operacije varnostnih sil Blisk. Dostopno prek: www.dnevnik.si/novice/svet/1042356300 (28. julij 2010).
10. Elich, Greg. 2010 *The Invasion of Serbian Krajina*. Dostopno prek: <http://emperors-clothes.com/articles/elich/krajina.html> (2. oktober 2010).

11. Global Research. 2003. *Coverup at The Hague Tribunal*. Dostopno prek: www.globalresearch.ca/articles/CHO307D.html (18. avgust 2010).
12. Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
13. Hendrickson, Ryan C. 2005. Prečkanje Rubikona. *Revija NATO* (Jesen). Dostopno prek: www.nato.int/docu/review/2005/issue3/slovene/history.html (12. avgust 2010).
14. History Commons. 1994. *Profile: Military Professional Resources Inc. (MPRI)*. Dostopno prek: www.historycommons.org/entity.jsp?entity=military_professional_resources_inc (12. oktober 2010).
15. Holmqvist, Carolin. 2005. *Private Security Companies: The Case for Regulation* Solna: SIPRI. Dostopno prek: books.sipri.org/files/PP/SIPRIIPP09.pdf (14. avgust 2010).
16. Insenberg, David. 2010. *MPRI Couldn't Read Minds: Let's Sue Them*. Dostopno prek: www.huffingtonpost.com/david-isenberg/mpri-couldnt-read-minds-l_b_688000.html (20. oktober 2010).
17. International Special Reports. 2010. *Croatia*. Dostopno prek: www.internationalspecialreports.com/europe/01/croatia/anationresolved.html (7. junij 2010).
18. Leutloff-Grandits, Carolin. 2006. *Claiming ownership in postwar Croatia: the dynamics of property relations and ethnic conflict in the Knin region*. Berlin: LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster.
19. *L3 MPRI*. Dostopno prek: www.l-3com.com (4. oktober 2010).
20. Mills, Greg in John Stremblar. 1999. *The privatization of security in Africa*. Johannesburg: SAIIA Press.

21. Mills, Wright C in H. H. Gerth, ur. 1946. *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press.
22. *MPRI International Group*. Dostopno prek: www.mpri.com (4. junij 2010).
23. Percy, Sarah. 2006. *Regulating the private security industry*. New York: Routledge.
24. *Private military*. Dostopno prek: www.privatemilitary.org/home.html (14. junij 2010).
25. Puhovski, Zarko. 1998. *Some Reflections on the Moral Grounds Used for the Legitimization of the Emerging Communities in Post-Communist Countries*. Ravena: Longo Editore.
26. RTV Slovenija. 2005. *Nevihta prelomnica v vojni na Balkanu*. Dostopno prek: www.rtv slo.si/svet/nevihta-prelomnica-v-vojni-na-balkanu/40697 (27. julij 2010).
27. ---. 2010. *Srbi tožijo ameriško podjetje zaradi načrtovanja Nevihte*. Dostopno prek: www.rtv slo.si/svet/srbi-tozijo-amerisko-podjetje-zaradi-nacrtovanja-nevihte/237370 (17. oktober 2010).
28. Singer, Peter. 2008. *Corporate warriors : the rise of the privatized military industry*. London: Cornell University Press.
29. Svete, Uroš. 2005. *Varnost v infomacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Trifković, Srdja. 2007. The real bad dogs of war. *Global Research*. Dostopno prek: www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=7052 (18. avgust 2010).
31. Vankovka B. in Wiberg H. *Civil-Military Relations in the Post-Communist Balkans*. London I.B. Tauris & Co Ltd.

32. Vukadinović, Radovan in Lidija Cehulić. 2005. Development of civil-military relations in croatia. V *Civil-military relations in South-East Europe: a survey of the national perspectives and of the adaptation process to the Partnership For Peace standards*, ur. Phillip Fluri, 66. Heidelberg: Physica-Verlag.
33. Žabkar, Anton. 1994. *Civilno-vojaška razmerja v tako imenovani Zvezni republiki Jugoslaviji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Žunec, Ozren. 1998. *Rat i društvo: ogledi iz sociologije vojske i rata*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.